

videndi suum decretum liberum, ergo nec nunc esse potest: nam eadem res eodem modo visa et ex parte sui et ex parte intellectus videntis, vel semper erit ratio videndi aliquid, vel nunquam erit. Nam idem, quatenus idem, semper est natum facere idem. Sed imprimis hæc ratio in ipsa scientia divina fieri posset, illa enim repræsentat actum liberum si habetur, et non repræsentat, si non habetur, ipsa essentia eodem modo realiter se habente, per solam objecti secundarii mutationem: idem ergo cum proportione in visione creata dici potest. Quia vero in hoc non est omnino æquiparatio facienda, ut dixi, ideo addo: hoc non fieri per unam et eandem visionem, sed per diversam saltem numerice. Unde in eo casu, in quo Deus habet actum liberum, visio DEI non manifestaret actum, tamen etiam in alio casu in quo supponitur DEUS habere talem actum, illa visio illum non manifestaret, sed necessarium esset mutari visionem et dari aliam, quæ haberet vim repræsentandi, non tantum essentiam DEI, sed etiam voluntatem et effectum ab illa futurum et ita cessat objectio facta.

17. Atque ex his tandem intelligitur, non omnes visiones beatificas esse æqualiter perfectas, quoad perfectionem objectivam repræsentandi decreta libera DEI, quia hæc repræsentatio non est necessario conjuncta cum visione Dei, ut sic, sicut ostendimus, ergo potest una visio esse perfectior alia in hac manifestatione, imo ita esse de facto dubitari non potest, ut ex sequentibus capitibus a fortiori constabit. Atque hinc incipere possumus assignare aliquam rationem saltem a posteriori, ob quam nulla visio creata esse possit comprehensio DEI. Quia nulla talis est nec esse potest, quæ ex vi suæ perfectionis a repræsentet omnia decreta libera voluntatis DEI, omnia inquam, quæ sunt, vel esse possunt. Nam de facto visio animæ Christi repræsentat omnia, quæ Deus facere decrevit et omnes rationes eorum, tamen si Deus ab æterno habuisset alia decreta libera, vel alias rationes eorum, prout habere potuisset, visio hæc non esset sufficiens ad repræsentanda omnia illa, qui nunc naturaliter ac necessario repræsentat omnia, quæ potest, nec sine mutatione sua posset alia repræsentare, ut dixi. Signum ergo est per illam non videri Deum omni modo perfectissimo, quo videri potest. Eademque ratio habet locum in quacumque visione creata possibili, quia semper est limitata ad certam perfectionem et repræsentationem: decreta autem libera Dei

in infinitis modis esse possent, sine variatione ex parte Dei.

CAPUT XXV.

AN VISO DEO, VIDERI POSSINT IN IPSO CREATURE.

1. *Questionis explicatio.* — *Dupliciter considerari possunt creaturæ.* — Quamvis creaturæ non pertineant ad primarium objectum illius visionis, oportet inquirere, an saltem ad secundarium spectare possint, ut consequenter videamus, an ex hoc capite possit intelligi inæqualitas inter visiones, etiam circa ipsum primarium objectum. Supponendum vero imprimis est, creaturas dupliciter posse considerari uno modo secundum esse, quod habeant in Deo, quod quidem esse est formaliter in ipso DEO et ratione illius creatura dicitur esse eminenter in DEO, et ratione illius creatura in DEO non est creatura, sed est ipsa creatrix essentia, juxta illud Joannis 1: *Quod factum est in ipso vita erat*, secundum probabilem sensum Augustini et aliorum: quapropter cognoscere creaturas hoc modo non est cognoscere creaturas formaliter. Unde clarum est, omnes beatos videre creaturas secundum illud esse, quod habent in Deo. De hoc ergo non est quæstio, sed de cognitione, quæ terminatur ad creaturas secundum proprias essentias earum, cognoscendo non solum perfectionem, quam habent in Deo, sed etiam quam habent, vel possunt habere in se cum imperfectione admixtam: id est, cum limitatione et distinctione earum inter se.

2. *Dupliciter aliquid cognoscitur in Verbo.* — Secundo præmittenda est vulgaris distinctio, nam dupliciter dicitur aliquid cognosci in Verbo, scilicet causaliter et formaliter: causaliter dicitur, quando cognitio creaturæ distinctus actus est a cognitione Verbi, tamen ex illa visione resultat: sive hæc resultantia sit per propriam causalitatem physicam, sive solum per proportionem quamdam, quatenus ratione visionis DEI, quæ essentialis beatitudo est, dantur beato aliæ perfectiones. Et de hoc modo cognitionis in Verbo, neque nunc agimus, quia non pertinet ad objectum visionis, sed potius ad effectus, neque est ulla difficultas, quia clarum est, hujusmodi cognitionem esse possibilem. De facto etiam creditur conferri beatis, per multas revelationes, vel illuminationes divinas extra visionem beatam, quæ dantur ratione status beatifici: atque adeo ratione visionis, quæ est prima radix illius

status. Hic autem modus cognitionis in Verbo causaliter, licet sumat inde hanc denominationem, tandem formaliter est cognitio in proprio genere, quia et fit per proprias species creaturarum, seu rerum, quæ revelantur, et ad illas per se primo tendit, ac terminatur. Ut in anima CHRISTI, scientia, per se infusa, quæ a beata distinguitur, scientia est creaturarum in proprio genere, et tamen causaliter dici poterat scientia in Verbo, non solum quia erat debita ratione unionis ad Verbum, sed etiam quia data est ratione visionis Verbi, quam anima CHRISTI habebat: totum ergo hoc genus cognitionis extra rem præsentem est. Igitur cognoscere in Verbo proprie et formaliter, prout nos loquimur, in primis requirit, ut eodem actu, specie et lumine quo videtur Verbum, creatura, quæ in Verbo videri dicitur. Tunc enim formaliter cognoscitur per ipsammet visionem beatificam, qua videtur Deus, seu Verbum: deinde requirit habitudinem aliquam inter ipsa objecta, ut in dicendis patebit.

3. *Multipliciter aliquid uno actu videri potest.* — *Primo. Propter cognoscentis efficaciam.* — Uterius ergo oportet, varios modos distinguere, quibus intelligi potest, duas res uno actu videri, ut intelligamus, an aliquis eorum, vel nullus ad visionem beatam applicari possit respectu DEI et creaturarum. Primo igitur possunt plura per unum actum cognosci ex virtute et efficacia cognoscentis, qui potest uno intuitu in utrumque tendere, ratione unius principii, seu speciei intelligibilis universalis, qua utitur. Quomodo angelus per unam universalem speciem intelligibilem intelligit uno actu naturam, verbi gratia, leonis et equi, non ex connexionione objectorum secundum se, sed ex virtute sua. Et hic actus, quo plura cognoscuntur hoc modo, adhuc potest duplici modo excogitari: uno ut sit actus simplex, indivisibilis, æque primo attingens utramque rem; secundo, ut sit compositus ex duabus partibus et, per unam repræsentet hanc rem, per aliam vero illam. Hæc autem unitas actus, quocumque ex dictis modis cogitetur, non videtur sufficiens, ut unum partiale objectum dicatur in alio cognosci. Quia cum omnino concomitanter se habeant, unum non dicitur habitudinem ad aliud: neque actus respicit unum mediante alio, sed immediate et directe tendit in utrumque, ut in corporali etiam visione constare potest; nam licet videam plura simul immediate et in se ipsis, non dicat videre unum in alio, sive uno actu, sive pluribus videantur.

Item explicari potest, quia quantum est ex hoc modo cognoscendi plura, ita potest cognitio unius manere sine cognitione alterius, sicut e converso. Nam si fingatur ille actus compositus ex pluribus partibus inter se unitis, facile intelligi posset diminui in una, manente alia, et e contrario, atque hoc modo posse illam cognitionem durare circa unam rem, et non circa aliam, et e contrario. Signum ergo est, unam non cognosci in alia, quia hoc requirit aliquam dependentiam unius ab alia in tali cognitione. Si vero actus sit omnino in se indivisibilis, non poterit quidem manere circa unam rem, quin maneat circa omnes, illud tamen non erit ob dependentiam ipsarum rerum inter se, sed propter indivisibilitatem actus.

4. *Secundo. Propter connexionem rerum.* — Secundo modo contingit plura cognosci uno actu, non solum propter concomitantiam ex parte ipsius actus, sed etiam propter connexionem rerum, quæ cognoscuntur inter se, quia videlicet, ita sunt connexæ et essentialem habitudinem inter se dicunt, ut non possit una sine alia cognosci, quamvis proprie una non contineatur in alia, neque sit propria ratio attingendi aliam, seu medium ad aliam cognoscendam. Et hoc modo correlative Pater et Filius cognoscuntur simul uno actu, qui non potest terminari ad unum, quin terminetur ad aliud, propter connexionem ipsarum rerum, quamvis non magis unum relativum, sit medium ad cognoscendum aliud quam e converso, sed utrumque simul et æque primo videantur. Et hic etiam modus non sufficit, ut unum dicatur in alio videri, quia illa particula *in alio*, dicit habitudinem mediæ, seu rationis cognoscendi et primarii objecti.

5. *Propter inclusionem unius in alio.* — *Tertio.* Tertio possunt plura cognosci uno actu, quia et inter se habent connexionem et præterea unum ita in alio continetur, vel repræsentatur, ut per illud tanquam per medium cognitum cognoscatur. Quomodo dicitur cognosci effectus in causa et conclusio in principio, quia principium est medium cognoscendi conclusionem, unde si talis cognitio fiat diversis actibus, ita ut cognitio principii pariat cognitionem conclusionis, dicetur proprie unum cognosci ex alio, quia ex cognitione unius nascitur cognitio alterius et hujusmodi cognitio est in nostro discursu. Si autem utriusque cognitio fiat uno actu, quo videatur principium et in illo conclusio, tunc proprie est cognitio unius in alio, quomodo dicuntur angeli videre simplici intuitu et sine discursu conclusiones in principio

seu proprietates in essentia, ibi enim reperitur et unitas et indivisibilitas actus, et connexio objectorum, et præterea ordo unius ad aliud in ratione mediæ cognoscendi.

6. *Prima sententia.*—His positis, prima sententia negat posse creaturas videri in Deo proprie, ac formaliter et eodem actu, sed solum causaliter. Hæc opinio tribui solet Henrico, quodlibet 7, quæst. 4 et 5, sed alia est opinio ejus, ut infra dicam. Hanc ergo opinionem defendunt Nominales, Ochamus in 4, q. 13, qui licet neget creaturas posse videri in verbo una visione, cujus primarium objectum sit essentia divina et secundarium creaturæ, dicit tamen concomitanter posse divinam essentiam et creaturas videri uno actu æque primo et directe terminato ad utrumque objectum. Idem Gabriel in 3, dist. 14, quæst. unica, art. 1; Almaynus, quæst. 1, art. 1; Major, quæst. 1, et in 4, dist. 49, quæst. 5; Petrus de Aliaco in 4, quæst. 12. Referuntur etiam pro hac sententia Bonaventura, Scotus, Paludanus et Marsilius, sed contrariam expresse docent, ut statim referam. Imo etiam D. Thomam in hæc sententiam aliqui adducunt, sed de hoc statim dicemus. Fundamenta hujus sententiæ varia sunt, quæ commodius proponemus, objiciendo contra nostram sententiam.

7. *Secunda opinio.*—Secunda opinio affirmat, posse videri creaturas in Deo per eandem visionem, quia ipse Deus videtur et in ipso DEO. Quam sententiam veram esse censeo et ad eam explicandam dico primo, videntes Deum, eadem visione videre possunt creaturas aliquas, juxta perfectionem suæ visionis. Hanc assertionem nunc pono abstrahendo a modo videndi illas creaturas in Deo, vel causa, vel tanquam in speculo, vel idea, vel ex natura visionis, vel ex voluntate DEI, sed absolute, quod creaturæ proprie et secundum suas proprias naturas videantur eadem visione qua DEUS. Et hoc modo est sententia communis theologorum, extra Nominales citatos. Quam imprimis defendunt omnes Thomistæ, Capreolus in 4, dist. 49, quæst. 6, et ibi Scotus, q. 3, art. 3, et aperte Paludanus, quæst. 2, art. 2, et dist. 45, quæst. 2, art. 3, in fine, Cajetanus, 1 part., quæst. 12, art. 8, et 3 part., quæst. 10, art. 2, Ferrarius 3, contra Gentes, cap. 56, 59 et 60. Idem tenet aperte Bonaventura in 2, d. 4, art. 3, quæst. 1 et 2, ubi ita exponit cognitionem matutinam angelorum, et in 3, distinct. 14, art. 2, quæst. tertia, referendo quintam opinionem, quod anima Christi videat in Verbo omnia, quæ Deus videt scientia visionis

dicit esse facilem et rationabilem, et licet postea in aliam opinionem inclinet, asserentem non videre omnia illa in actu semper, sed in habitu, semper tamen intelligit quando actu illa videt, videre ea in Verbo. Et in fine totius quæstionis priorem sententiam docet esse magis conformem locutionibus sanctorum. Eodem modo sentit Scotus ibi, quæst. 2. Nam supponit etiam animam CHRISTI videre in Verbo omnia, licet in § *Sed si ista via*, velit non semper actu videre omnia, sed nunc hæc, nunc vero illa, semper tamen eadem visione Dei. Et in 2, dist. 3, quæst. 9, cognitionem matutinam angelorum dicit esse creaturarum in Verbo. In eadem sententia est Durandus in 3, dist. 14, quæst. 2, et in 4, dist. 49, quæst. 3, Richardus 2, dist. 4, art. 4, quæst. 1 et 2, agens de cognitione matutina, et in 3, dist. 14, art. 2, quæst. 3, et in 4, dist. 49, art. 3, q. 3. Idem tenet Marsilius 3, quæst. 10, art. 2, in 1 parte illius, Henricus, quodlibet septimo, q. 4 et 5, et Godfredus (quem Capreolus refert), quodlibet 6, quæst. 2.

Quid dicitur Thomas senserit.

8. *Mens D. Thomæ in hac re aperitur.*—Non defuerunt, qui in dubium revocare voluerint, quid de hoc senserit D. Thomas, sed immerito, cum luce meridiana clarius sit ejus sententia. Nam imprimis, 1 part., quæst. 12, art. 8, expresse dicit, videntem Deum videre in illo creaturas tanquam in causa, non tamen omnes, quia non comprehendit Deum. Quæ ratio nullius esset momenti, nisi intelligeretur de visione propria creaturarum in Deo, per eandem omnino visionem Dei. Et, articulo nono, dicit, non indigere beatos similitudinibus creatis ad videndas creaturas, quia per essentiam DEI illas vident, eadem visione. Et in articulo 10, inde concludit, beatos a principio et simul videre in Verbo omnia, quæ aliquando visuri sunt, quia omnia vident per unum essentiam Dei. Præterea de anima Christi Domini id docet, 3 part., quæstione 10, articulo 2. Idem late 3, contra Gentes, a capite 50 usque ad 60, quæstione 8, de Veritat.; art. 4. Et in 3, distinct. 14, et in 4, distinctione 49, et in prima parte, quæst. 58, art. 6 et 7, ex hoc principio explicat divisionem cognitionis matutinæ et vespertinæ, de qua statim dicemus.

9. *Objectio ex D. Thoma petita dissolvitur.*—Objicitur vero ex eodem sancto doctore, quod in 1 parte, quæstione 57, art. 5, dixerit, angelos beatos quædam mysteria gratiæ co-

gnovisse a principio suæ beatitudinis, quædam vero successu temporis illis revelata fuisse. Unde necesse est ut sentiat cognoscere illa extra Verbum, cum in ipsa visione Verbi, nec successionem, nec augmentum, vel mutationem admittat. Sed non video, quid hic sic difficultatis vel repugnantiae; nam ibi expresse ait divus Thomas beatos angelos videre in Verbo mysteria gratiæ, sed non omnia. Unde quoad ea, quæ in Verbo non cognoscunt, subjungit, extra Verbum illuminari de illis per novas revelationes. Quid ergo difficultatis in hoc est? vel quomodo in hoc divus Thomas contrariæ favet sententiæ? Præsertim quia propter illum locum necessaria non est distinctio de videndo in Verbo aliqua causaliter, vel formaliter, quam ibi adhibet Cajetanus: Nam licet illa alias possit admitti, ut supra dixi, ibi non recte applicatur, quia nunquam ibi divus Thomas dixit, videre sanctos, angelos in Verbo ea mysteria, quæ in principio beatitudinis non cognoverunt, et postea eis revelantur. Cum vero ait, per visionem videre angelos sanctos mysteria gratiæ non omnia, nec æqualiter omnes, sed secundum quod Deus voluit revelare, ipsam visionem in Verbo revelationem appellat et merito, at e contrario revelatio extra visionem beatam non tam proprie dicitur visio in Verbo, et saltem D. Thomas ibi non ita locutus est.

Quid dicitur Augustinus senserit.

10. *D. Augustini mens explicatur.*—Scholastici omnes pro comperto habent Augustinum docuisse, beatos videre creaturas in Verbo, moderni autem quidam contendunt, eos non esse assecutos mentum Augustini, et ideo accuratius consideranda sunt verba et testimonia ejus. Quia vero præcipue creditur Augustinum hoc docuisse, quando in sanctis angelis distinxit cognitionem matutinam et vespertinam, ideo sensus Augustini in hac divisione examinandus est. Tradit autem illam divisionem imprimis, libro undecimo, de Civit., capit. 7 et 29, et 4 Genes. ad litteram, et aliis locis quæ paulatim expendemus. Videtur autem mihi clarum apud Augustinum, cognitionem matutinam non esse nisi in clara Dei visione, ac subinde, quod aliqui dicunt, angelos habuisse etiam in via cognitionem matutinam per cognitionem naturalem Dei, non esse juxta mentem Augustini. Hoc patet aperte ex lib. 11, de Civitate, capit. 7, ubi *vespere et mane* explicat in luce illius sanctæ civitatis Jerusalem, quæ est mater nostra. Et cap. 29, apertius dicit,

sanctos angelos discere, *non per verba sonantia, sed per ipsam præsentiam incommutabilis veritatis, in qua præsentia, ait, melius nosci Trinitatem, quam nos ipsi nobis noti simus.* Idem clare docet aliis locis infra citandis. Et ita intellexit Augustinum D. Thomas, 1 part., q. 58, art. 6 et 7, et ibi Cajetanus et omnes Thomistæ et quamvis D. Thomas, 1 part., quæst. 62, art. 1 ad 3, dicat angelos in primo instanti suæ creationis per naturalem cognitionem cognovisse aliquo modo res in Verbo, tamen nec dicit, de illa locutum fuisse Augustinum, cum distinxit mane et vespere per cognitionem matutinam et vespertinam angelorum. Nec illam cognitionem naturalem vocat matutinam cognitionem, imo concludit, cognitionem matutinam proprie dici cognitionem creaturarum in Verbo, per visionem beatam. Et idem docuit Alensius, 2 part., quæstione 23, in 1 et sequentibus, et in 6, concludit consequenter, in demonibus non fuisse cognitionem matutinam. Quod etiam est valde consentaneum Augustino, toto illo libro 11, de Civitate: et licet de sanctis angelis dubitare videatur, an habuerint illam in primo instanti creationis nec ne, tamen certum fere est, non habuisse, ut ex eodem etiam Augustino 22, libro de Civitate, cap. 29, colligi potest et in propria materia latius traditur. Scotus vero in 2, distinct. 3, quæst. 9, fatetur, cognitionem matutinam esse per cognitionem quidditativam Dei, distinguit tamen duplicem scientiam quidditativam Dei, abstractivam et intuitivam, in utraque ponit cognitionem matutinam. Sed illa divisio nec habet fundamentum in Augustino, nec veritate nititur, ut in superioribus dictum est, et lib. 1 de Trinitate iterum dicitur. Alii vero ex citatis auctoribus qui multiplicat matutinam cognitionem et naturalem cognitionem angelicam matutinam vocant, sine fundamento in Augustino loquuntur, et ideo illorum sententiam omitto. De cognitione autem vespertina non ita constat apud Augustinum, an in ipsamet visione beata intelligenda etiam sit, vel in alio distincta: Imo nec constat, an cognitio vespertina solum in statu beatifico, vel etiam ante illum in angelis fuerit, quid vero in hoc probabilius nobis videatur, in sequentibus dicemus.

11. Ex his ergo aperte concluditur, docuisse Augustinum, sanctos angelos cognoscere creaturas in Verbo, eadem visione, qua vident Verbum, nam hæc est veluti definitio cognitionis matutinæ. Dicunt vero aliqui, cum Augustinus ait per matutinam cognitionem cognosci creaturas in Verbo, non loqui de creaturis ut ob-

jectivè cognitis secundum proprias rationes earum, sed prout in Deo sunt ipse Deus et vita ejus, et (quod valde miror) divus Thomas hanc expositionem non rejicit in 1 parte, quæst. 58, art. 7, sed ipse aliam etiam expositionem admittit et illa priori supposita, ponit vespertinam cognitionem in ipsamet visione beatifica: et ita quantum ad nostrum propositum pertinet, in idem redit. Quia per visionem eandem (ait D. Thomas) videntur creaturæ in Verbo et secundum esse eminentiale, vel ideale, quod habent in Verbo et secundum esse proprium, ac formale, quod objective in verbo et sub priori ratione dicitur juxta expositionem dictam, illam cognitionem vocari matutinam et secundum posteriorem vespertinam. Sed nihilominus non censeo illam expositionem consentaneam Augustini menti, existimoque cognitionem matutinam et vespertinam esse de creaturis secundum esse proprium et formale earum. Atque adeo cum Augustinus ait, per cognitionem matutinam cognosci creaturas in Verbo, non agere de sola cognitione increati esse, quod habent in verbo, sed de cognitione terminata secundario ad formale esse earum.

12. Hoc probo primo ex dicto libro 11, de Civitate, cap. 7, ubi sic inquit: *Cognitio creaturarum in seipsa decoloratior est, quam cum in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte, per quam facta est.* Quis autem dicat creaturam, prout in Deo est, ipsa creatrix essentia, factam esse per artem, quæ in Deo est. Creatura enim prout in Deo est vita ejus, non cognoscitur in arte Dei, sed cognoscitur esse ipsa vita, vel ars DEI. Et in cap. 29, id magis explicans dicitur: *Ipsam quoque creaturarum melius ibi, (hoc est in sapientia DEI tanquam in arte, quæ facta est) quam in ea ipsa sciunt, ac per hoc et se ipso melius, quam in se ipsis.* Ubi etiam habet locum argumentum factum et præterea quod non dicit, creaturam secundum altius et melius esse cognosci in Verbo, sed eandem creaturam melius, quod verum esse non potest, nisi ipsamet creatura secundum esse proprium utroque modo cognoscatur, et melius uno, quam alio. Nam profecto si angelus non videt in Verbo seipsum, sed solum esse divinum in quo eminenter continetur, non potest dici melius cognoscere se in Verbo, quam in se, quia re vera in Verbo non cognoscit se, sed Verbum. Quod vero Augustinus, eisdem locis, cognitionem matutinam interdum vocet *cognitionem creatoris* et dicat, quod per illam *aliter creaturæ videntur in veritate incommutabili, quam in se ipsis*, hoc (inquam) nihil obstat, quia illa

cognitio revera primario est visio creatoris et in eo altius et immutabilius videntur creaturæ, quam in se ipsis.

13. Secundo simul cum prædictis locis exponendo, quæ de eadem re docet Augustinus 4, Genes. ad lit. cap. 22, et sequentibus. Per has enim cognitiones, matutinam et vespertinam, distinguit Augustinus in utroque loco, spiritali modo septem dies numeratos in Genesi in mundi creatione, quos ipse distinguit per distincta genera rerum creaturarum, prout in mente angeli factæ sunt, per unum et aliam cognitionem; necesse est ergo, ut Augustinus senserit, per utramque scientiam matutinam et vespertinam cognosci illa genera rerum ut distincta, itaque cum Augustinus ait secundum diem perfici per cognitionem firmamenti vespertinam et matutinam, tertium vero per cognitionem congregationis aquarum et sic de cæteris, necesse est, ut loquatur de firmamento revera cognito secundum propriam rationem et ut distincto ab aquis. At vero per cognitionem Verbi solum secundum esse increatum Verbi, in quo omnia eminenter continentur, non cognoscuntur creaturæ ut distinctæ, nec ipsæ eminentiæ, vel ideæ creaturarum, possunt per visionem claram distingui etiam ratione, quia videntur prout sunt in se et in se non distinguuntur ullo modo. Et maxime est impossibile, illa sic distinguere, si per visionem non videntur res ipsæ secundum proprias rationes, nam si ratione distinguendæ essent maxime in ordine ad res illas. Si ergo cognitio matutina non est alia, quam absoluta cognitio divini esse eminenter continentis omnia, intelligi non potest, quomodo in illa visione DEI distinguantur sex dies, vel mane sex dierum, necesse est ergo dicere, per illam cognitionem videri ipsas creaturas in sapientia DEI, tanquam in arte, per quam factæ sunt: seu videri ipsam artem DEI, ut fabricantem tales et tales creaturas distincte cognitæ. Accedit proprietas verborum Augustini, quæ ad hunc sensum cogit. Adde, quod capite 22, illius libri quarti ait Augustinus: *Angelum cum cognitionem suæ naturæ in se ad laudem creatoris refert, accipere de Verbo DEI cognitionem creaturæ, quæ post ipsum sit, hoc est firmamenti, quod in ejus cognitione sit prius et deinde in natura ipsius firmamenti.* Profecto si videns Verbum non videt firmamentum, nisi prout est vita in Verbo, non potest dici accipere a Verbo cognitionem firmamenti, magis quam cælorum omnium, quos Deus potest facere et facturum non est. Item infra: *Cum dicit Deus,*

congregentur aquæ, etc. Cognoscit hoc illa lux in Verbo Dei quo id dicitur et ideo sequitur, et sic est factum. Non video, quomodo id clarius dici potuisset, et capit. 26, *creatura*, inquit, *cum per dies cæteros conderetur, aliter in se ipsa facta cognoscebatur, quam in illo in cuius veritate faciendâ videbatur.* At profecto si tantum videbatur increata eminentia Dei, nihil per illam visionem faciendam videbatur. Quod vero in illis capitibus interdum Augustinus. Matutinam cognitionem vocet cognitionem, per quam distinguitur creator a creatura, quid refert? Non enim hoc dictum est, quia per visionem Dei non distinguatur creator a creatura in ipso cognita objective et secundum esse essentiæ, sed quia cognitio creaturarum in Verbo erat alterius ordinis et primario erat cognitio creatoris, et ideo necessaria fuit cognitio commensurata ipsi creaturæ, et quasi propria illius, *ut distingueretur* (ait Augustinus) *creatura a creatore aliter in se ipsa cognita, quam in illo.*

14. Tertius locus apud Augustinum, lib. 65, quæst. 26, ubi brevius rem pertractat, ideoque videri potest facilius admittere illam interpretationem de creaturis secundum esse, quod habent id Deo, quia ibi adducit illud Joannis 1: *Quod factum est, in ipso vita erat.* Additque omnia, quæ in se vitam non habent, in Verbo illa habere. Et hinc infert: *Plus videri ab angelis sanctis in Verbo Dei, ubi sunt vita, quam in seipsis.* Sed non hoc dicit, quia solum videantur ut habentes vitam in Deo, sed quia et hoc modo videntur et inde etiam nobiliori, et altiori modo videntur secundum propriam rationem, quam in seipsis tantum. Non itaque in Verbo non videntur secundum propriam rationem, sed ibi cognoscuntur maxime a priori et per altissimam causam et hoc est plus videri et cognosci. Quem sensum satis declarant illa verba: *Ipsa creatura, plus videtur in arte, qua facta est, quam ipsa in seipsa, quæ facta est.* Certe si ita videtur ars, ut de re faciendâ per artem nullus conceptus formetur, nullo modo dici potest res talis cognosci in arte, sed sola ars cognoscetur, imo nec ars formaliter ut ars, vel idea cognoscetur, quia impossibile est ita cognosci, non cognito artificiatio, ut mox dicemus. Præterea subdit ibi Augustinus numerando dies: *Sit ergo in cognitione spirituum dies primus, in cognitione firmamenti, secundus, in discretionem terræ, ac maris, et sic de cæteris.* In qua enumeratione intelligere non valeo, quomodo cognitio Dei secundum solum esse increatum, nihil in eo distincte de creatu-

ris cognoscendo, deservire possit ad talem enumerationem et distinctionem dierum, seu ad distinguendum mane unius diei prioris, a mane alterius diei posterioris. Sic ergo satis, ut existimo, constat, cognitionem matutinam creaturam in Verbo, juxta mentem Augustini, haberi per visionem beatam, et terminari ad creaturas secundum propriam rationem earum. Unde etiam constat, vespertinam cognitionem creaturarum inferioris ordinis, ut satis clare Augustinus docuit in illo 4 lib. Genes. ad lit. An vero hæc cognitio vespertina sit naturalis in angelis, vel superioris revelationis, et an sit prior, quam matutina, vel posterior secundum Augustinum et an in via præcesserit in angelis, propriæ sunt quæstiones pertinentes ad materiam de angelis: hic vero necessariæ non sunt, nam ad punctum præsens illud solum de matutina cognitione volumus habere ex mente Augustini: nunc alia testimonia leviter attingamus.

15. Quarto in libro 6, de Civit. e capit. 22, ait Augustinus: *Sanctos angelos certius et immutabilius temporalia et mutabilia nosse, quo eorum principales causas in Verbo DEI conspiciunt, per quod factus est mundus, et 13 lib. Confess., capit. 15, de sanctis angelis ait: Non opus habent suspicere firmamentum hoc, et legendo cognoscere Verbum tuum, vident enim faciem tuam semper et ibi legunt sine syllabis temporum, quid velit voluntas tua.* Hæc quidem loca exponere non potuerunt alii auctores de cognitione creaturarum quoad esse increatum, et ideo confugiunt ad aliam evasionem, ut intelligantur de cognitione in Verbo causaliter, non formaliter. Sed hoc, qua facilitate dicitur, contemnitur, quia non habet fundamentum in illis locis Augustini, nec consonat phrasi et modo loquendi illius in aliis locis. Accedit etiam quodlib. 15, de Trinit., cap. 16, de statu beatitudinis Augustinus dixit: *Fortasse vero volubiles non erunt cogitationes ab aliis in alias euntes, atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus.* Quod maxime videtur dixisse propter scientiam beatam et non loquitur de scientia solius Dei, sed aliarum etiam rerum secundum propriam rationem et cognitionem earum, ut plane constat. Et idem Augustinus aperte etiam docet lib. 11 et 12, Conf., cap. 11 et 13.

Quid alii Patres sentiant.

16. *Patrum sententia de hac re explicatur.* — Pro eadem assertione referri solet Bernar-